

משה חיים פלח

- בענין תרי חומרי 1
 בשיטת הרמב"ם בדין תרי רובי 4
 בדברי הרמב"ן בסוגיא דבגר בקבר 7
 בגדר חיוב שבועת לקוחות ויורשים 9
 בענין ספק דאורייתא לחומרא ובדינא דספק דרוסה 11
 בגדר מצות קריאת המגילה 16

בענין תרי חומרי

פסיל לרבי יהושע אלס ליה חד ספיקא
 דאפילו צצרי נמי פסיל וקיל ליה ספק
 ספיקא דאפילו צשמא נמי מכשיר.

והנה כתב הרמב"ם (פי"ט מאיסורי ביאה
 הכ"ג) משפחה שנתערב בה ספק
 חלל כל אלמנה מאותה משפחה אסורה
 לכהן לכתחלה, ואם נשאת לא תלא מפני
 שהן שתי ספיקות, שמה זו אלמנת אותו
 חלל שמה אינה אלמנתו, ואם נאמר
 שהיא אלמנתו שמה חלל הוא שמה אינו
 חלל כו' [וביאר המ"מ דאף לרבן גמליאל
 דאסר אינו אלא לכתחילה יעו"ש] ויעוין
 צצית שמואל (ס"ז סק"ג) שכתב דמשמע
 מסתימת לשון הרמב"ם דאף צגוונא

רמי ליה אצוי לרצא ומי אמר רבי
 יהושע אינה נאמנת ורמינהו העיד
 ר' יהושע ורבי יהודה צן צתירא על
 אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה כו'
 אמר להן רבן גמליאל קבלנו עדותכם
 אצל מה נעשה שהרי גזר רבן יוחנן צן
 זכאי שלא להוסיב צית דין על כך
 שהכהנים שומעין לכם לרחק אצל לא
 לקרב אלא אמר רצא דרבן גמליאל
 אדרבן גמליאל לא קשיא התם צרי הכא
 שמה דר' יהושע אדר' יהושע נמי לא
 קשיא התם חד ספיקא הכא תרי ספיקי
 הלכך לרבן גמליאל אלס ליה צרי
 דאפילו צחד ספיקא נמי מכשיר וקיל
 ליה שמה דאפילו צספק ספיקא נמי

והאמר שמואל תורתו כסתום כרצ
 דאמר תורתו כמפולש, ומי עצדין כתרי
 חומרי והא תניא לעולם הלכה כצית הלל
 והרולה לעשות כדצרי צית שמאי עושה
 כדצרי צית הלל עושה מקולי צית שמאי
 ומקולי צית הלל רשע מחומרי צית שמאי
 ומחומרי צית הלל עליו הכתוב אומר
 הכסיל בחשך הולך אלא אי כצית שמאי
 כקוליהון וכחומריהון אי כצית הלל
 כקוליהון וכחומריהון כו' אמר רב נחמן
 בר יצחק כוליה כרצ עצדוה דאמר רב
 הונא אמר רב הלכה ואין מורין כן ולרב
 אדא בר אבהו אמר רב דאמר הלכה
 ומורין כן מאי איכא למימר אמר רב
 שיצבי כי לא עצדין כחומרי דבי תרי
 היכא דסתרי אהדדי כגון שדרה
 וגולגולת דתנן בשדרה והגולגולת
 שחסרו וכמה חסרון בשדרה צית שמאי
 אומרים שתי חוליות וצית הלל אומרים
 חוליה אחת וצגולגולת צית שמאי
 אומרים כמלא מקדח וצית הלל אומרים
 כדי שינעל מן החי וימות ואמר רב
 יהודה אמר שמואל וכן לענין טריפה
 אצל היכא דלא סתרי אהדדי עצדין.

והנה אנו קי"ל התם דהלכה ומורין כן,
 וע"כ קי"ל כשינויא צתרא דהא
 דלא עצדין כתרי חומרי היינו דוקא
 היכא דסתרי אהדדי וכן מצואר

דאומרת צרי לי לא תנשא לכתחילה,
 וצואר הצית שמואל דכיון דקי"ל
 דלכתחילה לא עצדין כרצן גמליאל
 באומרת צרי לי [ואפילו צרוצ כשרים
 אלא צתרי רוצי דוקא] ה"נ אף צכהאי
 גוונא דאיכא נמי ספק ספיקא לא מהני
 צרי להתירה לכתחילה.

והגרע"א (צבג' סס) עמד על דצרי הצית
 שמואל, דהא דלא שרינן
 לכתחילה באומרת צרי לי היינו דוקא
 צגוונא דליכא ספק ספיקא, דחיישינן
 לדצרי יהושע, אך הכא דאיכא ספק
 ספיקא דמותרת אף לרצי יהושע שרינן
 לכתחילה, וז"ל לעג"ד זהו רק צמה דרצי
 יהושע פוסל כדאמרינן ואת לא תעציד
 עוצדא היינו אף דהלכה כרצן גמליאל
 מ"מ לא תיעצד עוצדא לחוש לדרצי
 יהושע אצל הכא דלתרווייהו שרי לדרצי
 יהושע מטעם דאליס ליה ספק ספיקא
 ולרצן גמליאל מטעם דאליס ליה צרי
 מה"ת להחמיר עכ"ל.

ובישוב דצרי הצ"ש נראה לכאורה,
 דהנה צעירוצין (ו צ) ההוא
 מצוי עקום דהוב צנהרדעא רמי עליה
 חומריה דרצ וחומריה דשמואל
 ואלרכוהו דלתות חומריה דרצ דאמר
 תורתו כמפולש והאמר רב הלכה כתנא
 קמא כשמואל דאמר הלכה כחנניה

לומר, דכל היכא דצמקרה זה הדצר מותר לדעת כל החכמים, וליכא מאן דאוסר בזה, ליכא דין להחמיר.

ומעתה יתכן דנקט הגרע"א, דאף דק"ל כשינויח צתרא דהיכא

דלא סתרי אהדדי מלינין למעבד כתרי חומרי, אך היינו דוקא היכא דאיפסקא הילכתא כתרוייהו לחומרא, אך הכא דמעיקרא דדינא קי"ל כרצן גמליאל, אלא דחיישינן לחומרא למאן דפליג, לא מלינו דחיישינן אלא היכא דצאמת אסור למאן דפליג [וכן מדוקדק בלשון הגרע"א דלא הקשה דלא שייך להחמיר בכהאי גוונא, אלא דמהיכי תיתי להחמיר, והיינו דגבי דמסקינן דצתרי חומרי דלא סתרי לא אמרינן הכסיל צחושך הולך ואפשר להחמיר כתרוייהו, אך היינו דוקא היכא דאיתמר, אך צסתמא לא חיישינן לתרי חומרי דתרי גברי].

צראשוניס, ולכאורה ה"נ הרי פליגי רצן גמליאל ורבי יהושע צתרי פלוגתות חלוקות, האחת אי מהני טענת צרי, והב' אי מהני ספק ספיקא, ולא תליין הא צהא, וא"כ נהי דצפלוגתא דטענת צרי חיישינן לכתחילה לרבי יהושע ולא סמכינן אטענת צרי, אך צפלוגתא דספק ספיקא לכאורה כיון דקי"ל מעיקרא דדינא כרצן גמליאל דאסר לכתחילה צספק ספיקא, א"כ אף צאיכא טענת צרי הו"ל להחמיר כחומרי דתרוייהו, כיון דלא סתרי אהדדי.

ואדרבה ז"צ לכאורה מאי דקשיא ליה להגרע"א, ונראה לצאה, דהנה עיקר דצרי הגמ' צעירוצין לריכיס ציאר, דמצואר דמעיקרא נקטינן צפשיעות דלא עצדינן כתרי חומרי אף דלא סתרי אהדדי, וכן הוא לשינויח קמא, ול"צ דכיון דהוי צ' נידוניס חלוקין, אמאי לא נעציד לחומרא כתרוייהו, ולכאורה חזינן דיש מקום

בשיטת הרמב"ם בדין תרי רובי

אזלא איכי לגזייהו דהוב ליה קצוע וא"ר זירא כל קצוע כמחלה על מחלה דמי ומי צעינן תרי רובי והתניא תשע חנויות כו' מעלה עשו ציוחסין, ויעוין ברש"י ובראשונים.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ח מאיבורי ביאה ה"ג - י"ד) וז"ל פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו, ואמרו לה מי הוא זה שצא עליך ואמרה אדם כשר הרי זו נאמנת, ולא עוד אלא אפילו ראיה מעוברת ואמרו לה ממי נתעברת ואמרה מאדם כשר הרי זו נאמנת ותהיה מותרת לכהן, בד"א צשיהיה במקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוזרין שם, והיו רוב העוברים שם כשרים, ורוב העיר שפרשו אלו העוזרין ממנה כשרים, שהחכמים עשו מעלה ציוחסין והלכירו שני רובות, אבל אם היו רוב העוברים פוסלים אותה כגון גוים או ממזרים וכיוצא בהם אף על פי שרוב המקום שצאו ממנו כשרים או שהיו רוב אנשי המקום פסולין אף על פי שרוב העוזרין שם כשרים חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה ולא תינשא לכהן לכתחלה ואם נשאת לא תלא עכ"ל.

א"ר יוסי מעשה צתינוקת שירדה למלחות מים מן העין ונאנסה אמר רבי יוחנן בן גורי אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה הרי זו תינשא לכהונה, אמר ליה רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן גורי דאמר כמאן אי כרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין נמי מכשר אי כרבי יבושע אפילו ברוב כשרים נמי פסיל אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר רב בקרונות של ליפורי היה מעשה וכדרכי אמי דאמר רבי אמי והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברת לשם וכדר' ינאי דאמר ר' ינאי נבעלת בקרונות כשרה לכהונה בקרונות סלקא דעתך אלא נבעלת בשעת קרונות כשרה לכהונה אבל פירש אחד מליפורי ובעל הולד שתוקי כי הו דכי אתא רב דימי אמר זעירי א"ר חנינא ואמרי לה אמר זעירי אמר ר' חנינא הולכין אחר רוב העיר ואין הולכין אחר רוב סיעה כלפי לייא בני ניידי והני קציעי וקיימי אלא הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה צהדה ואין הולכין אחר רוב העיר גרידתא ולא אחר רוב סיעה גרידתא מ"ע גזרה רוב סיעה אעו רוב העיר ורוב העיר נמי אי דקא אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש לא לריכא דקא

וככרס נטוע ירק וירק נמכר חולֵה לו
 וכמש"כ הרמב"ן ז"צ כ"ד א' עכ"ל
 [וז"ל הרמב"ן ז"צ שס, אצל ענבי מלנטי
 פירוש עצידי ודאי דמלנטי ואפילו לר'
 חנינא אסור, דכי האי לאו קרוצ בלחוד
 הוא אלא במקומו ממש הוא וחזקה כאן
 נמלאו וכאן היו, והכי נמי מוכח
 בקידושין פרק קמא (לה ג) דקאמרינן
 בצרייתא כרס הנטוע ירק וירק נמכר
 חולֵה לו בצרץ אסור והיינו משום דדרכן
 של כל הגננין למכור על פתח גותיהן
 כדאמרינן בסוף צבא קמא (ק"ט ה)
 הילכך כמי שהוא במקומו דמי, וכיון
 דמקום שהוא מקומן ומלוי ליכא מאן
 דאמר רוצ עדיף וכן נראה לי עכ"ל].

ונראה לדון צביאור דברי הרמב"ם,
 דדוקא ציושצת צין ההרים
 וככרס נטוע ירק וירק נמכר חולֵה לו,
 דצזה הכ רוצ המלוי כאן אינו צא
 מעלמא כלל, אלא פירש מעיר זו ומכרס
 זה, וצכה"ג לא שייך למיזל כלל צתר
 רוצא דעלמא, משא"כ הכא הרי מיירי
 דהנך רוצ העוצרים כאן פירשו מן
 העיר, ונמלא דצזה יש לדון הרוצ צתרי
 גווני, דיש לדון על פרישת הצועל
 מסיעת העוצרים במקום זה, וצזה
 איכא רוצ פסולין, אך כיון דתחילת
 פרישת צועל זה הויא מן העיר, הרי יש

ומבואר צפשוטו דשיעת הרמב"ם
 דתרי רוצי היינו כגון דנצבעלה
 חוץ לעיר, ואיכא התם רוצ סיעה
 כשרים, והך סיעה פירש מעיר דרוצ
 אנשיה נמי כשרים, וצכהאי גוונא הוא
 דחשיב תרי רוצי דמכשרינן.

והנה לשון הרמב"ם "אצל אס היו רוצ
 העוצרים פוסלים אותה כגון
 גוים או ממזרים וכיולא צהס אף על פי
 שרוצ המקום שצאו ממנו כשרים או
 שהיו רוצ אנשי המקום פסולין אף על פי
 שרוצ העוצרין שס כשרים חוששין לה"
 ועמדו האחרו' דמשמע דצכהאי גוונא
 חשיב חד רוצא, ויעוין בחזו"א (אהע"ז סי'
 ז' סק"א) דתמה דצכהאי גוונא דרוצ
 העוצרים פוסלין אף דצאו מעיר דרוצ
 כשרים ליכא אלא רוצ פסולין גרידא,
 דלעולם אזלינן צתר המלויין במקום זה,
 וכדאשכחנא צ"צ (ג ג) דציושצת צין
 ההרים לא אזלינן צתר רוצא דעלמא,
 וז"ל החזו"א לכאורה משמע דרוצ אחד
 מיבא הוי ותימא כיון דצמקום הזה רוצ
 פסולין פשיטא דצתר דידיהו אזלינן ולא
 דמי לרוצ וקרוצ צ"צ כ"ג צ' דהתם
 צמקום דמלוי מן הרוצ ומן הקרוצ צשוב
 או שאין שניהן מלויים צמקום הזה אצל
 כשידענו את המלוי צמקום הזה צתר
 דידי' אזלינן והוי כיושצת צן ההרים

להעמיד הספק נמי האם הכ זועל פירש
 מרוב הכשרים שצעיר או ממיעוט
 הפסולין שצעיר, וזכה איכא רוב
 כשרים, וי"ל דזכהאי גוונא חשיב כרוב
 כנגד רוב.

ובדינא דט' חנויות נחלקו האחרו'
 בגוונא דאיכא רוב צער צחנות
 האחת הטריפה כנגד ט' החנויות, אי
 אזלינן צתר רוב חנויות או צתר רוב
 צער, ומלינו צזה כמה שיטות, ויעוין
 צחזו"ח (דמאי ס"א סקט"ו) דמסיק דחשיב
 רוב כנגד רוב יעוין שס.

בדברי הרמב"ן בסוגיא דבגר בקבר

לה וכיון דלית לה יד ולא לירתה צתרה זכותיה דאז כדקאי קאי ואין צגר בקצר למפקע זכותיה, אצל כי אית לה צרה דירושה דידה פקע מאבא דילמא יש צגר בקצר דהא ידא אחרינא אית לה צר מידא דאבוב הילכך פקע אב וצרה נמי ראוי לירש ואין לו, וצלישנא צתרה דר ציה מהאי סברה ואמר אף על גב דלית ליה צרה יש צגר בקצר ופקע אב עכ"ל, ומצואר דס"ד דאף דאין אדם מוריש קנס לצניו, מ"מ היכא דלית לה יורשים, אף אי יש צגר בקצר, מ"מ לא מהני להפקיע זכות האב, משא"כ היכא דאית לה צר הראוי ליורשה, אף דאינו יורש הך קנס, מהני דצגרות מוליאה מרשות אב ומפקעת זכות האב, ולריך ציאור גדר הדברים.

ונראה לדון צציאור הדברים, דהנה יעוין צרש"י צפ"ק דקידושין (ו) (א) ובה לא דמיא האי יליאה להאי יליאה כו' יליאת אירוסין ליליאת אמה והכי קאמרת דיליאת אירוסין אתי למעוטי הא לאו דכוותה היא דאכתי לא נפקא מרשותיה דאב למעשה ידיה ולירושתה עד שתכנס לחופה עכ"ל, ועמדו האחרו' דמשמע לכאורה דהא דהאז יורש את

אמר אציי צא עליה ומתה פטור שנאמר ונתן לאצוי הנערה ולא לאצוי מתה מלתא דפשיטא ליה לאציי מיציעא ליה לרצא דצעי רצא יש צגר בקצר או אין צגר בקצר יש צגר בקצר ודצנה הוי או דלמא אין צגר בקצר ודאציה הוי ומי מעצרה כו' הכי קמיציעא ליה יש צגר בקצר ופקע אב או דלמא אין צגר בקצר ולא פקע אב, ותמהו התוס' והראשונים דאף אי יש צגר בקצר ומיעצרה היאך הוי דצנה הא אין אדם מוריש קנס לצניו.

ויעוין צחידושי הרמב"ן דתירין מתחילה וז"ל איכא למידק ואפי' תימא יש צגר בקצר היכי הוי דצנה הא לאו ממונא הוא להורישו לצניו וכדאמרינן צלישנא צתרה יש צגר בקצר ופקע אב לפי שאינו ממון להורישו לצניו, וכי היכי דאבא לא ירית צרה נמי לא לירות, אעו צרה ירית אבא אבא לא ירית צרה, ואיכא לפרושי דהאי ודצנה הוי לאו דוקא אלא ודצנה צעי למיהוי ופקע, וקס"ד מעיקרא אף על גב דאינו ממון להורישו לצניו כיון דאב מעיקרא אית ליה השתא ודאי אין צגר בקצר לאפקוי מרשותא דאב דהא איבו ירית

ובמקו"א נתבאר לדון דכל דין יליאת האב מצתו ע"י בגרות ונישואין אינו אלא היבא דמליא איבי לזכות בעלמה [או דזוכה בה בעלבה] אך לענין ירושה, במקום דלית לה בן, ל"ש דתזכה איבי בעלמה, ובכה"ג לא נפקא כלל מרשות אביה [ואף בגוונא דנשאת דנכסה לרשות הבעל לירושה, ואיבו קדים לאב, מ"מ כל דמת הבעל, אכתי קיימא ברשותו לירושה, דמעיקרא לא נפקא מרשותו לגמרי אלא לענין דהבעל קדים].

ומצתה יש לדון לבאר עד"ז דברי הרמב"ן בסוגין, דאף דאין אדם מוריש קנס לבניו, מ"מ היבא דלית לה בן, אף אי יש צגר בקצר לא פקעה זכות האב, דהבא עלמה כיון דמתה אינה מפקעת זכות האב, דומיא דמשנ"ת לענין ירושה, אלא דהיבא דאית לה בן היורשה ועומד במקומה, הרי הוא מפקיע זכות האב, ואף דאינו יורש הך קנס כיון דל"ש דין ירושה בקנס, מ"מ כיון דהוי יורש דידה הרי הוא מפקיע זכות האב בצתו, אך היבא דלית לה יורש אחר, והאב הוא יורש דידה, אין האב מפקיע את עלמו, ובכה"ג אין האב צריך לזכות בקנס מדין ירושה, אלא מעיקרא לא פקעה זכות האב בצתו.

צתו הוי מזכות האב בצתו, וכן לקמן שם (ה) ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומרת אינו דין שתקנה ופירש רש"י ומה כסף שאינו גומר להוליא מרשות אביה למעשה ידיה ולירושתה עכ"ל, ומשמע דהבא ברשות אביה לירושתה, וכן לקמן שם (יה) כיון דנישאת שוב אין לאביה רשות בה פירש רש"י וז"ל כדאשכחן לענין גדרים דאפקה קרא מרשותיה ונדר אלמנה וגרושה וגו' ולענין ירושה וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו עכ"ל, הרי משמע דירושת האב את צתו הוי מדין זכות האב בצתו.

וייעוין ברשב"א ריש פרק יש נוחלין (קא) (ה) שכתב וז"ל ואף על גב דירושת האב בנכסי הבת אינה בכתוב דאיש כי ימות כתיב, מ"מ פשיטא ומק"ו דבן אתיא, ומה האב בנכסי הבן יורש שאין שצח נעוריו לאב, בנכסי הבת ששצח נעוריה לאביה לא כל שכן עכ"ל, ובפשוטו משמע דנמי דירושת האב את צתו מישך שייבא לדיון זכות נעורים, ויעוין ברמב"ן שם.

ותממהו האחרו' דהא האב יורש אף את צתו בזוגתו וכן אלמנה מן הנישואין דכבר פקעה רשות האב,

בגדר חיוב שבועת לקוחות ויורשים

והנה יעוין צצהגר"א (סי עה סקט"ו)
שכתב דמקור דצרי רצ האי גאון
מדנקטין (צ"צ ע"ה) הצא להפרע מנכסי
יתומים דוקא ולא נקטין מנכסי
לקוחות דהוי רבותא טפי, דהא מלוה על
פה גובה מן היורשים ואינו גובה
מלקוחות, אלמא דמנכסי לקוחות לא
מהני למיפטר משבועה [וז"ל הגר"א
מדנקט יתמי ולא נקט רבותא יותר
לקוחות דקי"ל מלוה ע"פ גובה
מיתומים ואין גובה מלקוחות עכ"ל]
ולריך ביאור דהא דמלוה על פה גובה
מן היתומים ואינו גובה מן הלקוחות
היינו משום דצלקוחות שייכא תקנת
השוק, ומה ענין זה לענין אי מהניא הך
חזקה למיפטר משבועה.

ונראה לדון לצחר, דהנה צעיקר חיוב
שבועה דצא להפרע מנכסים
משועבדים ומנכסי יתומים פירש רש"י
צמתני' וז"ל מנכסים משועבדים משום
דאי הוה גבי מן הלוה גופיה והוה עעין
לוה אשתצב לי דלא פרעתיך אמרינן
צשבועות דמשצעינן ליה ואי לא עעין לא
עענינן ליה הואיל ונקיע שטרך אצל
צשביל לקוחות אכן עענינן דלמא אי הוה
גבית מן הלוה הוה עעין לך אישתצב לי

הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא
צשבועה עד אחד מעידה
שהיא פרועה לא תפרע אלא צשבועה
מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים
ושלא צפניו לא תפרע אלא צשבועה,
והנה שיטת הרמז"ס (פ"ד ממלוה ולוה
ה"א) דכל הנך חיובי שבועה אינם אלא
אחר זמנו, אך צתוך זמנו כשם דלענין
הנפרע מנכסי יתומים קי"ל (צ"צ ה' ז)
דנפרע שלא צשבועה, ה"נ מנכסי
לקוחות ופוגם שטרו וע"א מעיד שהוא
פרוע גובה שלא צשבועה.

אולם שיטת רצ האי גאון (הוצא צטור סי'
עה וסי' פד וצראשוניס צ"צ ע"ה) דצין
צפוגם שטרו וצין צע"א מעידו שהוא
פרוע וצין צנפרע מנכסי לקוחות איכא
חיוב שבועה אף צתוך זמנו, והאי דינא
דצתוך זמנו ליכא שבועה אינו אלא
צנפרע מנכסי יתומים, ול"צ טעמא
דמילתא, דכיון דחזינן דמהניא הך חזקה
דאין אדם פורע תוך זמנו למיפטר
משבועת הצא להפרע מנכסי יתומים,
אמאי לא מהניא לשחר חיובי שבועה
דמתני', וצפרע משבועת לקוחות דדמיא
למתני'.

ומעתה יש לבאר שיטת רב האי גאון
 דלא מהניא חזקה דאין אדם
 פורע תוך זמנו אלא לשבועת יתומים
 ולא לשבועת לקוחות, דיש לומר דבאמת
 הכ חזקה מז"ע לא מהניא כלל לפטור
 משבועה, אלא דביתומים דכל חיוב
 השבועה אינו אלא מדין טענין, בתוך
 זמנו חשיב כעטנה דלא שכיחא ולא
 טענין, אך בלקוחות דהויא תקנת
 שבועה מז"ע ולא צעינן לדין טענין, לא
 מהניא הכ חזקה לפטור מחיוב שבועה
 [ומה דדימה הגר"א לדינא דמלוה על
 פה גובה מן היורשים ואינו גובה מן
 הלקוחות, יש לומר דכשם דחשו לתקנת
 לקוחות לענין מלוה על פה, ה"נ חשו
 לתקנת לקוחות לתקן חיוב שבועה מז"ע
 ואף בלא דין טענין] וכן מהאי טעמא
 לא מהניא הכ חזקה לפטור משבועת
 פוגם שטרו וע"א מעיד שהוא פרוע,
 דלעולם לא מהניא חזקה למיפטור
 משבועה, ואינה אלא טעם דחשיבא
 טענה דלא שכיחא דלא טענין.

דלא פרעתיך ובעית אישחצוטי השתא
 אנו טענין דפתח פיד לאלם הוא ומנכסי
 יתומים וגפרעת שלא בפניו כולבו משום
 האי טעמא עכ"ל, והתוס' צשצבות (מא
 א) נקטו מתחילה נמי דטעמא משום
 טענין אך דחו דהא אף בגונא דפטור
 האז מן השבועה איכא שבועת יתומים
 ולקוחות, ויעוין משנ"ת לעיל ציישוב
 דברי רש"י.

ובדעת רב האי גאון יש מקום לדון
 דחלוק צזה יתומים מלקוחות
 [וכן נתבאר לעיל צישוב שיטת רב האי
 גאון והרי"ף דמהני פטור שבועה
 מפורש ליתומים ולא ללקוחות] דצנכסי
 יתומים אינו אלא מדין טענין, אך
 מנכסי לקוחות איכא תקנת שבועה
 מז"ע [ועפ"ז נת' לעיל שיטת הגאונים
 דמהני פטור שבועה ליורשים ולא
 ללקוחות, דצורשים דהוי מדין טענין
 מהני פטור שבועה מפורש, משא"כ
 בלקוחות דהוי תקנה כלפי הלקוחות
 עלמן].

בענין ספק דאורייתא לחומרא ובדינא דספק דרוסה

הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל כדאיתא בפ"ק דע"ז (ז א) ותיזן וז"ל ויש לי לומר מתוך שמחלוקתן של תלמידי צ"ש וצ"ה גדולה וכל חכמי ישראל נכנסין תחתיה ונעשית להם תורה כשתי תורות הרשות לכל אחד לעשות כדצריהם כדאמרינן ביצמות (יד א) וכיון שכן זה הרוצה להיות מכת צ"ש ולעשות כדצריהם לעולם רשאי הוא, ומיחו בפ"ק דעירובין (ז א) אמרינן ואיציעת אימא כל היכא דמשכחת תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי כגון מחלוקת צ"ש וצ"ה ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר לא תעביד לא כחומרי דמר וכחומרי דמר ובקולי דמר וקולי דמר אלא כקולי וכחומרי דמר עביד, אלא יש לפרש דהתם בחדא מילתא דאית בה קולא וחומרא למר וקולא וחומרא למר כגון מצוי עקום וכגון שור זה וקס"ד אף על גב דלא סתרו, ומסקנא והוא דסתרו הא לאו הכי כדצרי המחמיר עכ"ל, ומצואר דאף דבעלמא בספיקא דפלוגתא דרבותא אזלינן לחומרא כדון ספיקא דאורייתא

איתמר תורצן הוושט רצ אמר צמשהו ושמואל אמר צרוצו רצ אמר צמשהו מקום שחיטה הוא ושמואל אמר צרוצו לאו מקום שחיטה הוא כו' ההוא תורא דוכה לצני רצ עוקצא דאתחיל ציה שחיטה צתורצן הוושט וגמר צוושט אמר רצא רמינא עליה חומרי דרצ וחומרי דשמואל ועריפנא ליה כו' אמר מר צריה דרצינא מותצינא תיוצתא כלפי סנאיה דרצא לעולם הלכתא כדצרי צ"ה והרוצה לעשות כדצרי צית שמאי עושה כדצרי צית הלל עושה מקולי צית שמאי ומקולי צ"ה רשע מחומרי צית שמאי ומחומרי צית הלל עליו הכתוב אומר הכסיל צחושך הולך אלא אי כצית שמאי כקוליהן וכחומריהן אי כצית הלל כקוליהן וכחומריהן.

ובהא דתניא הרוצה לעשות כצ"ש כקוליהן וכחומריהן עושה או כצ"ה כקוליהן וכחומריהן תמה הרמב"ן וז"ל קשה לי והא קי"ל דאחד מעמא ואחד מעבר אחד מתיר ואחד אוסר אם היה אחד מהם גדול צחכמה וצמנין הלך אחריו ואם לאו צשל תורה

ונראה לדון דהא דס"ל להרשב"א
 דספיקא דאורייתא לחומרא
 מדאורייתא נמי כן הוא בגדר, דאיכא
 דין למינקט לחומרא, ומש"כ צספק דאי
 אפשר להיות ליכא דין ספיקא דאורייתא
 לחומרא, ולהכי צספיקא דאיכא נפק"מ
 לתרי מילי לקולא ולחומרא דהוי תרתי
 דסתרי, ליכא דין ספיקא דאורייתא
 לחומרא, ולהכי כמי שירלכ יעשה.

ויתכן עוד דציסוד הדין מודה
 הרשב"א דראוי להיות דספיקא
 דאורייתא לקולא מדאורייתא, אלא
 דנאמר דין למינקט לחומרא והוי כודאי
 ואינו נידון כספק כלל.

והא דצ' חתיכות אחת חלב ואחת
 שומן אזלינן לחומרא אף דאי
 אפשר להיות דתרוויהו אסורות, יש
 לומר דשאני התם דאיתחזק איסורא
 וצכה"ג ספיקא דאורייתא לחומרא
 מספק אף בלא דין ודאי, והרי צמקום
 אשם תלוי מודה הרמב"ם דספיקא
 דאורייתא לחומרא מדאורייתא כמצואר
 דדצרי הרמב"ם לפנינו צהל' עומאת
 מת (פ"ט הי"ג) ויש מהאחר' דנקטו דכן
 הדין בכל ספיקא דאיכא צמקום אסורא ואף
 בגוונא דליכא כרת וליכא אשם תלוי
 [דהא דצעינן כרת היינו כשם דצאיסור
 ודאי ליכא חטאת אלא צאיסור כרת, אך

לחומרא, מ"מ צמילתא דאית צה קולא
 וחומרא דהוי תרתי דסתרי כמי שירלכ
 יעשה, וכן תי' הרשב"א צסוגין.

אולם גדר הדצרים לריך ציאור, וצפרט
 לשיעת הרשב"א דספיקא
 דאורייתא לחומרא מדאורייתא, דמה
 צכך דהוי תרתי דסתרי ואמאי לא נימא
 דנחמיר כתרוויבו, ודין ספיקא
 דאורייתא לחומרא להיכן אזל.

ונראה לדון צציאור הדצרים, דהנה ז"ל
 הרשב"א צתורת הבית (צ"ד ע"א
 ד"א ע"ג) ומסתצרא לי דכשאמרו ספיקא
 דאורייתא לחומרא דצר תורה הוא
 דספיקא דאורייתא כודאי מן התורה
 עכ"ל, והוא כעין ליטנא דמלינו צגמ'
 צסוטב (כה ח) דסוטב עשה צה הכתוב
 ספק כודאי, והנה לענין ספק עומאה
 צרה"י דספיקו עמא מצואר צתום'
 לעיל (ט ג) וצריש נדה (ג ח) דצמידי דאי
 אפשר להיות לא מעמאינן כודאי וכגון
 צראיתי עומאה שנזרקב ציניכס דודאי
 האחד עבור לא מעמאינן לתרוויבו,
 וציארו האחרו' דשיעת התום' דגדר
 דינא דספק עומאה צרה"י ספיקו עמא
 היינו דאיכא דין למינקט לחומרא,
 ומש"כ אינו אלא צמידי דאפשר להיות,
 אך צמקום דהוי תרתי דסתרי ליכא דין
 ספק כודאי.

אי שייך לדון בזה דין ספיקא דאורייתא לחומרא מדינא דספק כודאי, וי"ל דבהנך גווני נכי דליכא חזקה גמורה המכרעת להיתר [ומשום דשכיח לאיסור כמ"ש תוס' ויעוין ברא"ז] אך מ"מ איכא בזה חזקה גרועה, ומכניא הכ חזקה לענין דעכ"פ ל"ש בזה הכרעה לחומרא [ומעין מש"כ בתוס' (ט ג, גדה ז א) דאף דפועה איתרע חזקתה מ"מ אכתי איכא חזקה לענין דלא תהא ודאי עמאה] וכל דליכא הכרעה לחומרא ממילא ל"ש דין ספיקא דאורייתא לחומרא [וכדחזינן בגוונא דתרתיה דסתרי] ובזה פרכי' מ"מ חתיכות דנמי ל"ש למינקט לחומרא ואעפ"כ אזלינן לחומרא, ומשני דשאני התם דאיתחזק איסורא, ובמקום איתחזק איסורא איכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא מספק אף בלא דינא דספק כודאי [וכן הא דפרכי' משוחט בסכין ונמלאת פגומה, דס"ד דנכי דחזקת הסכין איתרעה מ"מ אהניא חזקת הסכין לענין דל"ש למינקט לחומרא, ומשני דכיון דאיתייילידא ריעותא בסכין בטלה חזקתה לגמרי ומלינן למינקט לחומרא].

ופרכי' מספק עומאה צרכי' דעמא אף במקום חזקה, כרי דאף במקום חזקה שייך דין ספק כודאי, וה"נ

עלם הדין דספק לחומרא כן הוא בכל איקבע איסורא ואכמ"ל.

ולעיל בסמוך אמר עולא יש צ לו קוץ צושע אין חוששין שמא הצריא ולעולא מאי שגא מספק דרוסה קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה, ומאי שגא משתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן התם איתחזק איסורא ומאי שגא מהשוחט בסכין ונמלאת פגומה התם איתיייליד לה ריעותא בסכין ומאי שגא מספק עומאה צרשות היחיד דספקו עמא וליטעמיך נידמיייה לספק עומאה צרשות הרצים דספקו עהור אלא התם הלכתא גמירי לה מסועה, והנה צהא דפרכי' מאי שגא מ"מ חתיכות ומשני דהתם איתחזק איסורא הקשו תוס' דהא בחתיכה אחת ספק חלב ספק שומן נמי אסרינן ותירלו דהתם נכי דלא איתחזק איסורא מ"מ לא איתחזק נמי היתרא משא"כ הכא דמעיקרא היתה בחזקת כשרה, אך לכאורה ל"צ אמאי בגמ' לא פרכי' אלא מ"מ חתיכות ומשני דאיתחזק איסורא דצבה לא סגי לשנוייי הדיא דחתיכה אחת, לפרוך מחתיכה אחת ולשני דהכא איתחזק היתרא.

אולם למשנ"ת יש לומר, דיסוד הנידון ביצצ קוץ צושע ובספק דרוסה

שייך דין ספק כודאי אף במקום הך חזקה גרועה, ואין כוונת הגמ' דנילף מסוטה לכל דוכתא דלא מוקמינן אחזקה, דהא ודאי דאיכא דין חזקה ואף לקולא, וע"כ דהוי גזיה"כ צספק עומאה דלא אזלינן בתר חזקה, אלא קושית הגמ' רק דעכ"פ חזינן דגם במקום חזקה שייכא הכרעה לחומרא נגד החזקה, וכיון דהכא ליכא חזקה המכרעת לקולא, שפיר שייך דין ספיקא דאורייתא לחומרא דספק כודאי, ודחי דשאני התם דהלכתא גמירי לה מסוטה, וחינו דהא נמי הוי בכלל חידושה דס"ט דשייכא הכרעה אף כנגד חזקה.

ולעיל (טו) צעא מינייה רבי אבא מרז
 הונא צא זאז ונטל בני מעים והחזירן כשהן נקובין מהו מי חיישי' שמה במקום נקב נקב או לא ח"ל אין חוששין שמה במקום נקב נקב איתיביה ראה לפור המגקר בתאנה כו' ח"ל מי קא מדמית איסורא לסכנתא סכנה שאני ח"ל רצא מאי שנא ספק סכנתא לחומרא ספק איסורא נמי לחומרא ח"ל אציי ולא שאני צין איסורא לסכנתא והא חילו ספק עומאה צרה"ר ספיקו טבור וחילו ספק מים מגולין אסורין ח"ל התם הלכתא גמירי לה מסוטה מה סוטה צרה"י אף עומאה צרה"י, וצ'אר

הרשב"א שם וז"ל דוקא צדצר שהוא בחזקת היתר אמר אציי דספקו להקל כגון צא זאז ונטל בני מעיה והחזירן כשהן מנוקצין אצל ודאי צדצר שאין צו חזקה כלל לא להיתר ולא לאיסור כגון ספק חלצ ספק שומן ודאי ספקו אסור כו' והאדר ליה רצא דספק עומאה צרה"ר נמי דטבור לאו מדינא הוא אלא דהלכתא גמירי לה מסוטה, ואי קשיא לך וכי לית ליה לרצא זיל בתר חזקה והא ליכא מאן דפליג צה וא"כ היאך אפשר לומר כן דספק עומאה צרה"ר דטבור לא מדינא אלא הלכתא גמירי לה מסוטה, ותירץ רצינו הרצ ז"ל דמים מגולין צעלה חזקתן משנתגלו כיון דאיכא דוכתא דשכיחי נחשים כו' ואפ"ה ס"ל לאציי דכל ספק איסור שהאיסור תלוי צמקרה הצא לו אף על פי שאין שם חזקת עברה כו' וחתוכה ספק חלצ ספק שומן שהיא אסורה שאין הספק תלוי צמעשה אלא מעולם היתה חתיכה זו או חלצ או שומן ולא ידענו לה היתר מעולם ואינו דומה לספק עומאה צרשות הרצים שאנו מסופקים אס נתחדשה שם עומאה כו' וא"ל רצה התם ספק עומאת צרה"ר דטבור אף על פי שאין שם חזקת עברה לאו מדינא הוא אלא הלכתא גמירי לה מסוטה עכ"ל.

שיעת הרי"ף והתוס' ודעמייכו דאזלינן לחומר'א כיון דמדמינן להו, ואילו צפ"ק קי"ל כאציי וכרצ הונא דאין חוששין, יש לומר דלדידן צספק דרוסה וצישצ קון צושט לא חשיצ'א אף כחזקה גריע'א [משום דשכיח'א כמ"ש תוס'] ושפיר שייך למינקט לחומר'א, ושיעת הרי"ף (ס"ד) ודעמיה דצ'אמת צישצ קון צושט קי"ל כעול'א ודוק'א צספק דרוסה מחמרינן משום דשכיח'א יעו"ש, וצמקו"א נתצ'אר עוד צזה.

ולכאורה יש לדון לצ'אר דיסוד הנידון צזה גופ'א, דאציי סצ'ר דל"ש דין ספיק'א דאוריית'א לחומר'א צמקום דאיכ'א הך חזקה גריע'א, ומשום דנהי דל"ש צזה הכרעת חזקה, אך כיון דל"ש נמי למינקט לחומר'א, לא נ'אמר צזה דין ספיק'א דאוריית'א לחומר'א, ורצ'א (ולג'י הרשצ"א רצ'א) פליג דספיק'א דאוריית'א לחומר'א אף צגוונ'א דל"ש למינקט לחומר'א.

ואף דלענין ספק דרוסה קי"ל דחוששין לספק דרוסה, וכן צישצ קון צושט

בגדר מצות קריאת המגילה

ומבארים צזה, דמלכד חיוצ קריאת המגילה, איכא חיוצ צפני"ע דשמיעת המגילה, וגדר חיוצ הקריאה, היינו צתורת קריאת כתובים, ומכ"ע מצרכין על מקרא מגילה, וכדין קורא צשאר מגילות דמצרך על מקרא מגילה (מס' סופרים פ"ד) וחיוצ השמיעה הוא מדין פרסומי ניסא, וע"ז מצרכין שעשה ניסים, וגשים דחיוצן משום דאף הן היו צחותו הנס, אינו אלא צדין פירסומי ניסא ולא צדין קריאה ע"כ.

אולם משמיה דהגרי"ז מעו דהוכיח דקריאת המגילה אינה צתורת קריאת כתובים, מהא דאס קרא רובה מתוך הכתב ומיעוטה צעל פה ילא (יה ג) [ויש שדנו לדחות דמהני מדין רוצו ככולו, והא דצקריאת התורה לא מהני רוצ, משום דל"ש רוצו ככולו אלא צדצר מסוים, וכגון קריאת המגילה דחיוצ לקרותה כולה, אך צקריאת התורה הרי ליכא דין קריאת כולה, ואף דאיכא שיעור י' פסוקים אי"ז דצר מסוים ול"ש צזה רוצו ככולו].

והדברים מתאימים עם מה שהאריך צחידושי מרן רי"ז הלוי (פ"צ

במגילה (יה ה) הלועז ששמע אשורית ילא ובה לא ידע מאי קאמרי כו' אלא מלות קריאה ופרסומי ניסא, ומצארים צזה דתרי דיני איכא צמקרא מגילה, דהנה דעת הבה"ג (הו' צחוס' ד ה וצרא') דגשים אין מוניחות את האנשים ידי חובה, לפי שאין חייבות אלא צשמיעה ולא צקריאה, ולקמן (יע צ) תנן הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שועה וקטן, וצגמ' מצואר דהאי חרש היינו מדצר ואינו שומע, ותלינן ליה צפלוגתא דהקורא את שמע ולא השמיע לאזניו, והנה לענין ק"ש קי"ל דילא ידי חובתו, אך הרי"ף והרא"ש העתיקו מתני' דהכא צסתמא, וכן צדצרי הרמב"ם (פ"א ממגילה ה"צ) איכא נוסחאות דהשומע מן החרש לא ילא ידי חובתו, וכתב הכס"מ, דסצרי הרי"ף והרמב"ם, דכיון דלענין ק"ש סתם מתני' דילא ידי חובתו, ולענין מגילה סתם מתני' דלא ילא ידי חובתו, ש"מ דמקרא מגילה שאני וצזה צעינן להשמיע לאזניו לעיכוצא, וטעמא דמילתא כתב הכס"מ משום פרסומי ניסא, וכל שלא השמיע לאזניו ליכא פרסומי ניסא יעו"ש.

מדליק מצרך צ' ורואה מצרך אחת, ודעת המרדכי (שם ס"י רסז) דאף איכא דמדליקין עליו בתוך ביתו, איכא חיוב לראות הנרות ולצרך זככת שעשה ניסים, ונראה דצכלל חיוב פרסומי ניסא איכא תרתו, חדא לפרסם הנם לאחרים, והצ' לפרסם הנם לעלמו, ופרסום הנם לאחרים נעשה ע"י הדלקה, ודין זה מתקיים אף דמדליקין עליו בתוך ביתו, אך מלכד זה איכא חיוב לפרסם הנם לעלמו, וד"ז נעשה ע"י ראיית הנרות, ועל זה תיקנו זככת שעשה ניסים.

וה"נ יש לבאר לענין מקרא מגילה, דחיובו לפרסם הנם לאחרים ולעלמו, וזמנא הקריאה הוי פרסום הנם לאחרים [ולרצ אסי (ה) קריאת המגילה אף בזמנה אינה אלא זעשרה, ודעת הר"ף והרמב"ן ודעמייהו דהוי לעיכוזא, ומשום פירסומי ניסא] ואילו זשמיעה הוי פרסום הנם לעלמו, וע"ז הוא דנתקנו צ' הזככות דעל מקרא מגילה וזככת שעשה ניסים, וכמו גזי חנוכה, וזכו דאמרינן בגמ' אלא מלות קריאה ופרסומי ניסא.

שו"ר זראצ"ה (הל' מגילה ס"י תקסט) שהביא דברי הבה"ג דאין נשים חייבות אלא זשמיעת מגילה ומה"ט אין מוליאות את האנשים ידי חוצתן, וסיים

מה' מגילה) להוכיח דלענין ללאת י"ח מגילה, אין לריך כלל שתהא כתובה כהלכות כתבי הקודש, ואף זגוונא דלית זב דין כתבי הקודש זקדושתה וכתיבתה, מ"מ אין זה ענין כלל לדין כתיבת מגילה הנאמר ללאת זב ידי חוצתו, ורואה מדזעינן למילף דנכתבת על הספר וזדיו מגזירה שזכ דכתיבתה כתובה, וזמגילה (ז) א) אמר שמואל דמגילה לא ניתנה להכתב ואינה מטמאה את הידים וע"ש זתום', אך הריעצ"א כתב דה"ק שלא ניתנה ליכתב צכלל ספרי הקדש עד שתהא כמותה לעמא את הידים, אצל מ"מ ניתנה ליכתב שלא תהא על פה והקוראה על פה לא ילא ע"ש, וזכז יישב הגרי"ז קושית התום' (ה) א) אמאי מגילה הכתובה גיפטית אין מטמאה את הידים אף דכשרה לקרות זב, דזאמת אין זב כלל דין כתבי הקודש, אלא דין מגילה לחוד, יעו"ש זאורק, ולפ"ז אכן מוכרח דקריאת המגילה אינה כלל זתורת קריאת כתובים, אך לריך לבאר לפ"ז גדר הנך תרי דיני דאיכא זמגילה, חיוב קריאה וחיוב זשיעה.

ויתכן לבאר, דהנה זשצת (נג) גזי נר חנוכה איתא יום ראשון הרואה מצרך צ' ומדליק מצרך ג' מכאן ואילך

וז"ל והא דאמרינן בצמח מדליקין (כג א) נשים חייבות צד' כוסות, ומיהו לעלמן
 אשה ודאי מדלקת דאריצ"ל נשים דצר פשוט דמלו למיקרי ומלו להדליק
 חייבות צגר חנוכה, צדקתי צהלכות עכ"ל, ויעוין צמאירי (שצח ט) דהציה
 גדולות ולא פירש צב מידי, ולא ידענא צשם קלת מפרשים דסבירא להו כן,
 אי צחדא מחתא איכא לפרושי אי לא, וכן דאין אשה מוליאה את האיז צגר חנוכה.